

УМЕТИ ПИСАТИ О УМЕЋУ ПИСАЊА

Зборник *Милан Ненадић њесник*. Уредио Драган Хамовић. Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево 2021

Пригодни зборник о делу награђеног аутора простор је који има вишеструку намену. Као прво и најважније, израз је поштовања према делу и лику лауреата. Затим, требало би да постане полазна основа другим истраживачима дела песниковог, као и простор за сусрет старијих и млађих генерација стручних читалаца. Зборник је, у потоњем случају, место где се срећу различити погледи и на основу којих је могуће пратити развој, односно, разлике у читању оних који су, углавном, са писцем о којем је реч, стасавали, и оних који су на почетку писања о књижевности. Напослетку, зборници о делу некада могу да буду закаснела рецепција дела оних имена која су пажњу завређивали и раније, али из различитих разлога до тога није дошло. У зборнику *Милан Ненадић њесник*, свакако, не ради се о закаснелој рецепцији, пошто се ради о једном од највећих српских лиричара, и песнику који је избегао судбину несхваћености и накнадног разумевања од стране критике и читалачке публике.

Зборник који је објављен прошле, 2021. године, још је један у низу посвећен добитницима Жичке хрисовуље, а који излази у издању Народне библиотеке „Стефан Првовенчани“ из Краљева. Повод је била чињеница да је 2020. године и Милан Ненадић стао у низ великих песника чије је дело било овенчано овом наградом, а чијим је делом овенчана српска књижевност. Уредник Драган Хамовић је зборник поделио у три целине, где прву чине говор лауреата и две пригодне беседе, другу радови посвећени изучавању Ненадићеве поетике, а трећу изабрана библиографија песникова, те чланака о његовом делу.

Први текст, беседа песника пореклом из Босанског Грахова прочитана приликом свечане доделе, одаје утисак мајстора који је подвукао црту, чије је дело заокружено. Милан Ненадић се осврнуо на напоре и радости стварања, са зрелошћу уметника свесног одговорности која је реч, уметника који је познавао важност тачке.

С друге стране, а, такође, у првом делу зборника, ову су важност приметили и искусни делатници на књижевном пољу, уредник зборника Драган Хамовић, и критичар Желидраг Никчевић. У тексту насловљеном „Барбарогенијски крик Милана Ненадића”, Хамовић пружа својеврсну синтезу Ненадићевог стваралаштва које је трајало пола века. Прецизније, Хамовићев је текст у оној мери синтезијски у којој сагледава позицију Ненадићеву у контексту не само генерације којој припада већ и културе, традиције и онога што би се дало назвати колективним идентитетом. Слично Хамовићу, Желидраг Никчевић се у тексту „Тај ће да коси. Јер тај коси” осврће на чињеницу да је о Ненадићу већ много речено, и много написано, те осим што подсећа на речено о Ненадићу, нуди и занимљиве утиске о једном корпусу Ненадићевих стихова, уобличене у поређење са Григоријем Мелеховим, главним јунаком Шолоховљевог *Тихој Дона*.

Други део зборника отвара текст академика Јована Делића, насловљен „Умети писати: Фрагменти уз поезику пјесника Милана Ненадића”. Другачији је, и драгоцен овај приступ, јер Делић осветљава значај Ненадићевих аутопоетичких исказа у предговору књизи *Суви њечайи*, писаних у ратно доба деведесетих. Текст нуди контекстуализовање Ненадићеве поезије у оквирима песникових нештедро објављиваних мисли о писању, исказа о стварању, упућујући будуће истраживаче на важност изучавања Ненадићевих беседа о писању (допустимо овде себи једну нескромност, и додајмо да сматрамо да је песник у словима поводом прихватања песничких одличја пружао сјајне могућности увида у његове ставове поводом стваралаштва).

Јелена С. Младеновић, која говори о „Творцу у поезији Милана Ненадића”, пре преласка на средиште ствари, скреће пажњу на једну двојакост која прати Ненадићево стваралаштво – о његовој се поезији, испоставља се, јесте писало, али као да изостаје *ућисак* ваљане рецепције. Након овога, ауторка пружа преглед досадашњег контекстуализовања Ненадића у оквирима савременог српског песништва, не затварајући могућност да се песника *Венца за Гаврила* посматра и из угла религиозног песништва, око чега даље гради своје истраживање. Ауторка сматра да је Ненадић песник који гледа „на обе (Творачке) стране”, на стваралачку и разарачку, те да упркос нихилизму наговештава могућност наде и спаса.

Говорећи о речима *ужас*, *вајра* и *нишџа*, а посматрајући „Црнило Милана Ненадића”, Милица Ђуковић полази од тврдње Бранка Миљковића да је сваки песник „песник ватре”. О томе на који се начин Ненадић, и у којој мери, уклапа у Миљковићеву представу, ауторка говори анализирајући начине испољавања мотива ватре, а потом и црнила у Ненадићевом песништву. У тексту се види наднетост над целокупно стваралаштво Ненадићево, темељитост и инвентивност у анализи света који уоквирује

– црнилом и ватром – један простор за испољавање ужаса. Занимљиво је да ауторка, на крају, остаје запитана о могућностима „коначног ишчитавања” Ненадићевог песништва, које из којег год угла читано – отвара нове углове читања.

Стеван Јовићевић, у раду „Демонско лице света у поезији Милана Ненадића”, у доста опширном уводу – који није без обухватне и адекватне литерарне подлоге – поставља темељ за читање Ненадићеве поезије у оквирима развоја европског песништва од ренесансе до савременог доба. На тренутке пак не може се избећи утиску да је песништво аутора *Пола каиџи росе* пре посматрано као *средствено* којим се доказује тежња модерне лирике да искаже сумњу у Творца – што је основна полазишна теза коју Јовићевић даље развија – пре него да се поезија постави као циљ.

О „Аутопоетичким елементима у поезији Милана Ненадића” пише Ана Д. Козић, долазећи до вредних закључака о Ненадићевој перцепцији света, утиска смо да би рад имао да пружи далеко више и далеко значајније увиде да је ауторка проширила приступ на целокупно Ненадићево дело. Сматрамо да би на тај начин отворила пут за даља истраживања аутопоетичких ставова као темеља за сагледавање Ненадићевог дела, те, могуће, скренула пажњу на потенцијалне супротности и разлике у различитим фазама писања Ненадићевог, на шта је пажњу раније скренула Милица Ђуковић.

Жарко Миленковић, у „Неговању ужаса: скици за поетику Милана Ненадића”, доноси оно што наслов обећава, не претендујући ни на коначност читања, нити на уско одређену тему анализе. Пре свега, Миленковић демонстрира способност уочавања кључних места, песама и тематски сродних наслова за изградњу једног прилаза Ненадићевом песништву, оном које подразумева рукавац који води ка тематизовању зла, изградњи осећаја nihilizma, мрачној аури која се надвила или којом надвија песништво Милана Ненадића. Не без лирски понетих реченица, Миленковић успешно заокружује своје истраживање једне стазе од многобројних у Ненадићевом песништву.

Анализирајући „Мотив двојника у песничкој збирци *Освејџна маска*”, Јелена И. Маринков хронолошки, по циклусима, тумачи развој мотива двојника у наведеној Ненадићевој књизи. Сагледавајући сналажење лирског субјекта у градској средини, у изазовима које доноси оно што је тековина цивилизације – политика и идеологија, са својим наopakим манифестовањем у виду рата, што доводи до опште декаденције – Јелена Маринков закључује да песник, иако „незаинтересован за ефемерност свакодневног живота, ипак констатује како маска и субјекат чине целину”. Као и у раду Ане Козић, тешко је не рећи да бисмо волели да је ово истраживање проширено на већи део Ненадићевог опуса.

Ненад Милосављевић, у раду „Национална интроспекција у поеми ’Страшни суд’ Милана Ненадића”, у средиште интересовања поставља

једну од највећих и најуспелијих поема написаних на српском језику – закључак чијег се изношења, али у оквирима Ненадићеве генерације, не либи ни аутор текста – објављену средином деведесетих година прошлог века. Темељно читајући поему, и резултате свог читања предочавајући разложно и неразуђено, Милосављевић посматра на који се начин спаја индивидуа са нацијом, које песничке механизме Ненадић користи да би остварио дело високе естетске вредности.

На крају другог дела зборника, налази се рад Владимира Димитријевића, који говори о истом периоду Ненадићевог стваралаштва, о осмопеvu „Уточиште”, са жељом да уобличи изнето у говор о „Српској апокалипси по Ненадићу”. Не без осећања песничке традиције и уцртаних путева српског песништва од Његоша до данас, Димитријевић живим стилем води кроз читање „Уточишта”, а које се одвија у оквирима вредног знања из теологије, философије и историје. Међутим, Димитријевић се не ослобађа личних коментара о стварности о којој Ненадић пише – што даје на извесној динамичности тексту, али исто тако делује да излази ван оквира концепта зборника – остављајући нас са утиском да је Ненадићево песништво, још једном у оквирима зборника, пре послужило као *средствo*, него као *циљ*. Упркос таквом утиску, занимљива је теза коју Димитријевић износи на крају, када говори да је „Уточиште”, „као и ’Србија’ Петра Пајића, трагање за изворима и смислом српског нихилизма”.

У трећем делу зборника, налази се селективна библиографија Милана Ненадића – његово дело, и о његовом делу – са преко четири стотине библиографских јединица, ауторки Тијане Качаревић и Данке Спасојевић. Последњи део, иако углавном служи томе да будући истраживачи имају на шта да се позову када крену путем нових читања једног од највећих наших лиричара, покреће и извесна питања. Пре свега, у радовима који су објављени у зборнику, аутори су се углавном позивали на *исти* низ ранијих књижевних делатника који су о Ненадићу говорили и писали. Чињеница да се ради углавном о краћим текстовима – пригодним, предговорно-поговорним и деловима већих студија – упозорава нас на то да је изостало систематско проучавање и писање о Ненадићевој поезији.

Радови у овом зборнику – што је и била једна од функција овакве публикације, како смо навели и на почетку – показују да је однос старијих (и средњих), и млађих генерација спрам песништва Милана Ненадића различит (што није неприродно, ни неочекивано). Искуснију генерацију је занимало да сагледа Ненадића као песника судбине нација, док је млађе интересовао песник као стваралац једног специфичног *поетског* света. Једни су истраживали *шта* је из *материјалне* стварности – а мислимо, пре свега, на историјске околности и њихова испољавања – обликовало песника и његов свет, а други *како* је песник користио материјал да свет песме обликује. Делује да су млађе генерације склоније

да у песништву истражују текстуално, не узимајући, у наслеђе остављено, трагање за оним што је животно, што говори о духу, и дух обликује. Приступ старијих као да је у дослуху са ставом да је песнички геније необјашњив, док приступ млађих наводи на бојазан да се из песничког покушава одузети оно што измиче сваком познатом методолошком приступу.

*

Када се буду писале историје књижевности нашег доба, Милан Ненадић ће остати незаобилазно име, један од корифеја наше модерне лирике, у друштву имена која су (пре)обликовала наш песнички израз. Говоримо ли о песнику *Венца за Гаврила*, говоримо о ствараоцу који је увек истицао колико је песнички позив мукотрпан, колико изазован, колико награђујући. Да ово нису остале празне речи, сведочи његово песништво, од *Сидефаноса* до наших дана, и у том смислу, морамо увек да подсећамо критичаре, историчаре и, уопштено, стручне читаоце, да када говоре о великом песништву преузимају на себе обавезу да писању о написаном приступе са свешћу о свести са којом је стварању приступио песник.

Са овим у виду, морамо да приметимо да је наша, савремена књижевна критика, наше – за то школовано – стручно читалаштво, још увек пред изазовом савладавања и кроћења научних императива – колико наука о књижевности може бити емпиријска, коначна и донети дефинитивне и необориве резултате – како би показала да песништво није само мртво слово на папиру, створено за дисекцију различитим методолошким апаратурама, у оним тренуцима када се за то појави прилика.

Уколико ове изазове не савлада, уколико се труди да претендује на суву научност, овај посао прети да, такође, постане *наџа црна њисџа узлеј на Ниџџа*.

Расџко ЛОНЧАР